

Toppuniversiteter eller landsdelsuniversiteter?

Av Johannes Moe,
Tidligere rektor NTH
Tidligere adm.dir. SINTEF

Norske universiteter skårer forholdsvis lavt på internasjonale rangeringer og Norge har ingen enkeltinstitusjon i toppskiktet, konstaterer Stjernøutvalget og påviser at mange andre land nå satser målbevisst på å bringe ett eller noen få av sine universiteter høyt opp på rankinglistene. Siktemålet med dette er selvsagt å stå sterkest mulig i den internasjonale konkurransen om de dyktigste lærerne og studentene samt å tiltrekke seg sterkest mulig rolle i den internasjonale forskningen.

Til manges forferdelse konkluderer utvalget med at dette er ikke veien å gå for Norge. Vi har en uryddig og uhensiktsmessig situasjon i universitets/høgskolesektoren karakterisert blant annet ved at de tidligere distriktshøgskolenes mulighet for å oppnå universitets status "ikke i tilstrekkelig grad fører til en ønskelig arbeidsdeling, men heller til økende konvergens og spredning av ressursene". Utviklingen i de store profesjonsutdanningene på batchelor nivå, som skulle være hovedoppgaven for distriktshøgskolene, er som følge av dette bekymringsfull, konstaterer utvalget.

Om ikke noe spesielt gjøres, spår utvalget at vi innen 2020 med våre 4-5 millioner innbyggere vil ha 12 universiteter og ca 15 mindre og mellomstore høgskoler. Dette er ifølge utvalget ikke akseptabelt. Problemet foreslås løses gjennom en storstilet fusjonsprosess hvor dagens universitetsstruktur erstattes med åtte landsdelsuniversiteter. Alle universitetene, muligens med unntak av Universitetet i Oslo, skal inngå i disse landsdelsuniversitetene sammen med distriktshøgskolene i sine regioner.

Om forslaget gjennomføres vil det etter forfatterens mening være et katastrofalt feilgrep. Forslaget vil innebære en nedhøvlung av toppene i det norske universitetslandskapet og en avskrivning av norske universiteters muligheter for å gjenvinne tapte posisjoner i de internasjonale rangeringene for hele den perioden frem til 2020 som utvalget har blitt anmodet om vurdere.

En slik nedprioritering av universitetenes internasjonale utfordringer er aller mest uakseptabel for de teknisk/naturvitenskapelige vitenskapene, hvor provinsialisme overhodet ikke har noen plass. Et internasjonalt konkurranseutsatt næringsliv er avhengig av at vi på disse områdene er forskningsmessig fullt på høyde med andre nasjoner. Derfor må utvalgets forslag forkastes!

Utvalget har i sin innstilling gitt en tilfredsstillende beskrivelse av den ugunstige utviklingen innen sektoren. Men det er ifølge utvalget ikke mulig å snu – "og heller ikke ønskelig"!

Hvem er det som står bak denne kapitulasjonen? Utvalgets sammensetning er i seg selv et paradoks. Det er, så vidt forfatteren forstår, departementet som har valgt de 12 medlemmene. De representerer altså kun seg selv og ikke institusjonene som de kommer fra, heldigvis. Alle kommer fra universitets/høgskolemiljøene, unntatt Marianne Harg som er president i Teknisk-naturvitenskapelig forening for akademikere, Tekna. Det er ubegripelig hvordan departementet kunne finne på å sette sammen dette utvalg med kun denne ene representanten fra de teknisk/naturvitenskapelige fagene. Ingen unntatt Marianne Harg kan heller sies å representere brukerne i samfunnet utenfor sektoren. Hun er da også den eneste som tar kraftig avstand fra utvalgets forslag.

Marianne Harg beskriver i sin dissens hvorfor disse organisatoriske tiltakene ikke er en brukbar løsning. Fusjoner av store institusjoner med så store indre ulikheter både i kultur og faglig nivå vil bli ineffektive. Indre målkonflikter som følge av for stor faglig og geografisk spredning vil gi handlingslammelse. Tunge administrative og organisatoriske endringer vil i tillegg svekke institusjonenes evne til å møte de faglige utfordringene i lang tid.

Selvfølgelig er det mulig å snu utviklingen. Og snuoperasjoner er det behov for, men først og fremst på det faglige planet. Å tro at man kan organisere seg bort fra problemet er som å tro på julenissen. Snuoperasjonen skal selvsagt ikke bestå i å vende tilbake til fortiden. Den bør bestå i en målrettet spissing av innsatsen mot konkrete faglige mål i stedet for å slå alle kategorier institusjoner sammen til en uoversiktlig mølje og håpe at det går bra.

Alt vil selvsagt ikke kunne skje over natten. Det må etableres strategier og avtaler om langsiktige mål som forplikter både institusjonene og myndighetene, og systemer for regelmessig oppfølging av at institusjonene virkelig utvikler seg langs de avtalte utviklingsbanene.

NTNU har i sin strategiske plan målsatt innen 2020 å være blant de ti beste teknisk-naturvitenskapelige universitetene i Europa og blant de 100 beste i verden. Det er jo uten videre klar at vårt land må satse på at NTNU blir ett av landets toppuniversiteter. Vi må være villige til å prioritere og vi må satse der hvor forutsetningene er best. Med sin store faglige tyngde og sitt arsenal av avanserte og kostbare laboratorier er NTNU selvsagt et slikt sted. Ca 80 prosent av kandidatene med mastergrad i teknologiske fag kommer i dag fortsatt fra NTNU, mens resten fordeler seg på en rekke andre institusjoner. Da Stortinget så sent som i 1994 debatterte forslaget om opprettelsen av NTNU, omtalte utdanningsministeren NTNU som et internasjonalt fyrtårn. Det var nok mange som ristet litt på hodet når han i denne forbindelsen henviste til MIT, som regelmessig ligger på en av de aller første plassene i de internasjonale rangeringene. Men noe landsdelsuniversitet var det i hvert fall ikke Stortinget ønsket seg.

Tilsvarende spissing av innsatsen må iverksettes for å stimulere distriktshøgskolene til sterkere satsing på sine roller i profesjonsutdanningen på batchelor nivå.

Men vi må også evne å ha to tanker i hodet samtidig. Muligheten til å markere seg på internasjonalt toppnivå må selvsagt ikke monopoliseres ukritisk til enkelte institusjoner. Gjennom økt satsing på sentre for fremragende forskning, gjerne også sentre for fremragende undervisning som utvalget foreslår, bør også kreativt mangfold og kappestrid mellom fagmiljøene stimuleres